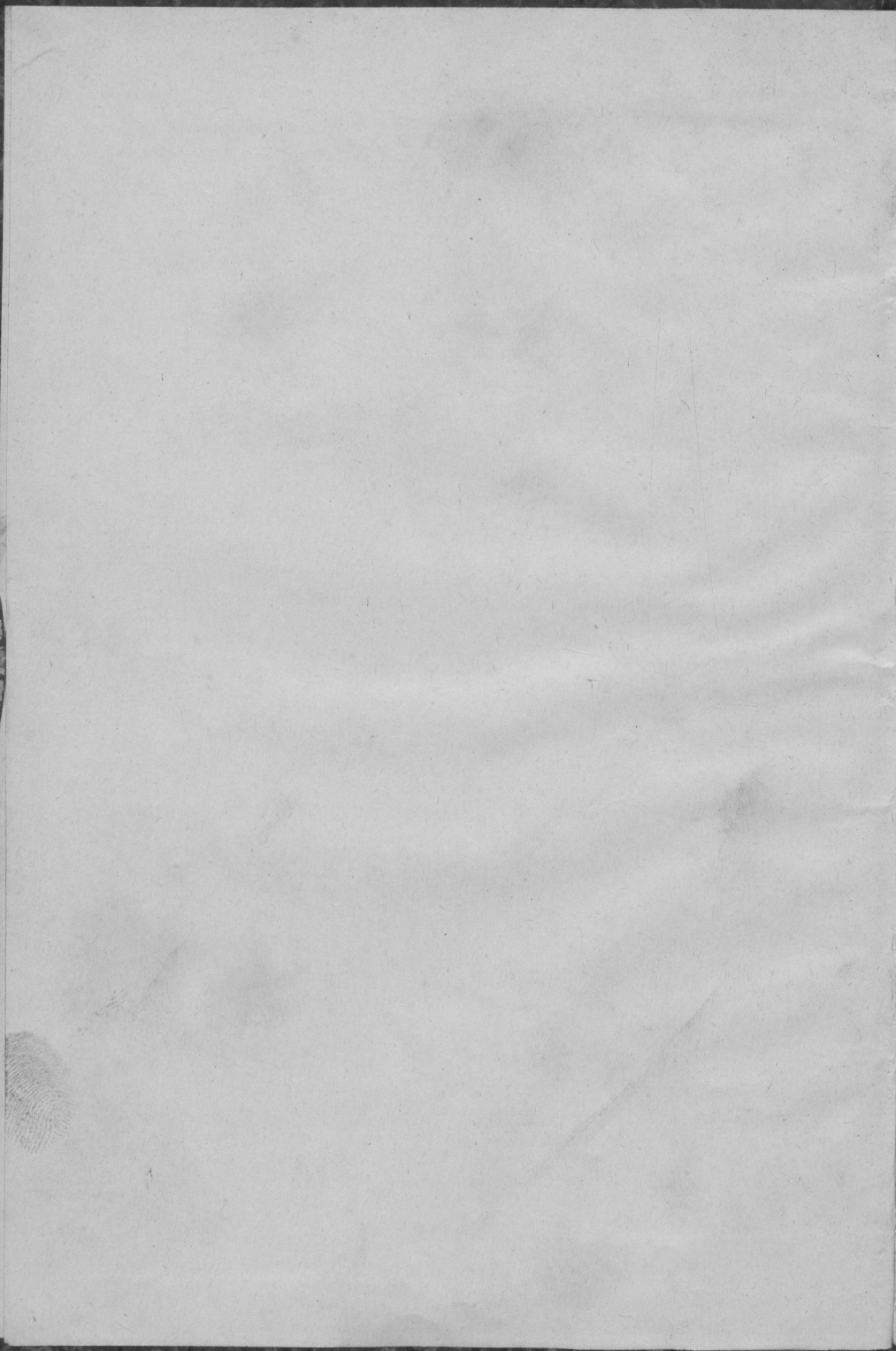

De 3530

امين المدنى

امين المدنى

HET LEIDSCHĒ ORIENTALISTENCONGRES.

INDRUKKEN

VAN EEN

ARABISCH CONGRESLID

VERTAALDEN EN INGELEID DOOR

Dr. C. SNOUCK HURGRONJE.

LEENHOF-DRUKKERIJ

LEIDEN. — E. J. WELLS.

1883.

HET LEIDSCHÉ ORIENTALISTENCONGRES.

INDRUKKEN

VAN EEN

ARABISCH CONGRESLID

VERTAALD EN INGELEID DOOR

Dr. C. SNOUCK HURGRONJE.

HEINRICH THEOBALD

LEIDEN. — E. J. BRILL.

1883.

INLEIDING.

Ofschoon de Arabische taal sedert eeuwen in Nederland vlijtige beoefenaars vindt, behoort toch de aanwezigheid van een geleerd Arabier onder ons tot de groote zeldzaamheden. *Amien al-Madanī* ¹⁾, die gedurende eenige maanden, eerst te Amsterdam, daarna te Leiden vertoefde, trok dan ook de algemeene aandacht. Gelijk zijn naam (al-Madanī = de-Medinenser) aanduidt, werd hij geboren in de Heilige Stad, waar Mohammeds graf sedert ruim 12 eeuwen duizenden van vrome pelgrims tot zich trekt; de stad, die in heiligheid slechts door Mekka, Mohammeds geboorteplaats, wordt geëvenaard. Hare moskee, „de Moskee van den Profeet” bij uitnemendheid, bevat niet slechts de *heilige graven* van den Gezant van Allah en zijne eerste twee opvolgers (Aboe Bekr en Omar), maar bovendien tal van andere gewijde plekjes, den geloovigen dierbaar door herinneringen aan Mohammeds leven en werken. Hijzelf zou, volgens de Overlevering, op sommige daarvan reeds bij zijn leven het zegel der wijding gedrukt hebben; aan hem schrijft men uitspraken toe als deze: „De plaats tussen mijnen mimbar (preekstoel) en mijne woning

1) Volledig: Amien ibn Hasan Holwānī al-Madanī al-Hanafī.

„(die zich terzijde van de oude moskee bevond en „later, bij hare verbouwing en vergrooting, daarin is „opgenomen) is *een der lusthoven van het paradijs*”.

Geen wonder dat onze Sjaich Amien het zich tot eene eer rekende, aan zijnen naam den titel van *Hoogleeraar in den Gereinigden Lusthof* te mogen toevoegen. Hij wijdde zich namelijk in zijne geboortestad aan het onderwijs in de Mohammedaansche wetenschappen, onder welke, gelijk men weet, de studie der Arabische taal en die van Allah's Wet de eereplaats innemen. Zoowel mondeling als in geschrifte deelde hij zijne kennis aan weetgierige hoorders en lezers mede. Zoo schreef hij te Medina in het jaar 1292 der Hidjra (1875 n. C.), in antwoord op eene tot hem gerichte vraag, eene verhandeling, getiteld: „*De zwaarden, die scherp snijden, — Om de haren „vereerders te bestrijden*”, van welk wetgeleerd advies (fetwa) mij een exemplaar door den schrijver werd geschonken. De daarin behandelde kwestie werd door de aanvragers aldus gesteld: „Wat is uw oordeel omtrent personen, die witte en zwarte haren bezitten, waarvan zij beweren, dat het haren van den Profeet (Allah schenke hem zegen en vrede!) zijn; die deze in étuis in zijden omslagen bewaren en tot voorwerpen van vrome bezoeken maken, terwijl sommigen hunner daarmee rondreizen van Oost naar West en ze als een net gebruiken om er guldens en tientjes in te vangen? Wat leert de Wet

„aangaande zulke harenbezitters en hoe heeft men
 „die haren te beschouwen? Zondigen wij niet door
 „aan hunne beweringen geloof te slaan? Wees zoo
 „goed ons hierop een duidelijk antwoord te geven;
 „het moge U beloond en vergolden worden.”

Gelijk de vraag reeds laat doorschemeren, in welken geest men een antwoord wenscht, zal het na de mededeeling van den titel wel onnoodig zijn te vermelden, dat onze verlichte Sjaich tegen de stationaire en rondreizende „harenbezitters,” die vooral in Turkije en Hindostan ¹⁾ de schare misleiden, krachtig te velde trekt. Heilige teksten en verstandsbewijzen worden bijeengebracht om aan te toonen, dat die haren niet van Mohammed kunnen zijn en dat zij, al ware dit zoo, in plaats van *vereerd*, naar het voorschrift van den Godsgezant zelf, *begraven* zouden moeten worden. Ten slotte zegt Amien o. a. :
 „Had ik daartoe de macht, voorzeker ik zou de haren
 „dezer valsche Messiassen van onzen tijd verbranden en Allah's dienaren en hunne landen van die haren en van de leugens hunner bezitters bevrijden. Wij bidden Allah, dat hij hen, die te gebieden

1) „Wij zien,” zoo heet het in Amiens Verhandeling, „wij zien duiden van, meereendeels witte, haren in Turkije en Hindostan, waarvan sommigen in het bezit van Sjaichs van *tarika's* (d. i. geestelijke hoofden voor hen, die langs mystieken, *coefischen* weg Godsgemeenschap zoeken), welke laatsten schijnen te meenen dat hunne *tarika* (mystieke methode) en hun geloof niet volkomen zijn zonder dezen leugen tegen den Profeet (Allah schenke hem zegen en vrede!) enz.”

„en te verbieden hebben, sterke, zoodat zij deze „ketterij mogen uitwischen uit de schriftrol des „tijds. Maar hoe kan ik verwachten, dat dit geschieden zal in onzen tijd, waarin iedereen, die het „kwade bij zijn naam noemt als Wahhabiet¹⁾ of „onzuiver in de leer wordt uitgekreten? Er is geen „kracht noch macht dan bij Allah!”

Door wetenschappelijke werkzaamheid alleen kan men in de Mohammedaansche maatschappij geen fortuin maken. „Alle geleerden zijn ten onzent arm,” zeide Amien dikwijls. Hij zelf legde zich behalve op de wetenschap ook op den boekhandel toe, die daarginds eene grootere mate van bekendheid met de verhandelde waar bij den handelaar vereischt dan bij ons. Op zijne handelsreizen, die zich in het verre Oosten tot Singapoera uitstrekten, leerde hij een goed deel der Mohammedaansche wereld door eigen aanschouwing kennen. Veel interessants wist hij bij voorbeeld te verhalen omtrent zijne geloofsgenooten aan de kust van Malabar, vanwaar eenmaal de Islām

1) Men weet, hoezeer de Wahhabieten in het einde der vorige en in het begin dezer eeuw ijverden met woord en daad tegen al wat hun toescheen den zuiveren Islām te verontreinigen, vooral tegen alles wat zweemt naar menschenvereering. Met deze strenge Mohammedanen, die thans geene strijdende gemeente meer vormen, leven in Arabië de tot andere rechtsscholen behoorende geloovigen op den besten voet. Vooral te Medina heeft met hen een druk verkeer plaats en, zooals Amien zeide: „wij trouwen met hunne dochters en zij met de onze; er bestaat „tusschen ons geene afscheiding.” Zelfs heeft hun invloed uitgewerkt, dat de meeste bewoners van Medina geen tabak plegen te rooken.

zich over onze Oost-Indische Koloniën uitbreidde. Ook van de eigenaardigheden onzer Maleische en Javaansche Mohammedanen was hij vrij goed op de hoogte. In de laatste jaren woonde Amien te Qairo, waar steeds een 7- à 8-tal geloovigen uit onzen Archipel van eene kleine studiebeurs genieten en in de wereldberoemde Azharmoskee studeeren. Als braaf moslim ijverde hij tijdens zijn verblijf in Holland voor de verhooging dier stipendia en vraagde zelfs in zijn eenvoud of onze Regeering niet genegen zou zijn daarvoor jaarlijks eene geldsom beschikbaar te stellen! Immers, zoo redeneerde hij, vermeerdering van kennis des goeds en des kwaads onder de bevolking van Oost-Indië zal hiervan het heilrijke gevolg zijn. Ook opperde hij de vraag, of niet te Amsterdam door de Regeering van stad of land eene kleine moskee gesticht kon worden om daardoor, tot groot voordeel voor den Nederlandschen handel, Mohammedaansche kooplui herwaarts te lokken. Het eenige, wat hen thans ervan terughield om, zonder bemiddeling van anderen, direct in onze hoofdstad waren van de hand te doen en andere in te koopen, was, volgens hem, dat zij hier op geheel andere wijze moesten leven dan zij gewoon zijn. Met uiterst weinig kosten zou men een eenvoudig bedehuis kunnen inrichten en het daarbij vereischte personeel (een imam en een chatieb bijv.) aanstellen. Deze moskeebeambten zouden, hier tehuis geraakt, hunnen geloofsgenooten tot gidsen en raadslieden

dienen, hun eenvoudige woningen bezorgen, die voor hunnen smaak en vooral voor hunne beurs geschikt waren. Zoo moest onze eerste handelsstad voor Amien's geloofsgenooten het afschrikwekkende der onbekendheid verliezen en zou zich eene kleine Arabieren- of Mohammedanenkolonie vormen. Maar genoeg om te doen zien, op welke wijze onze Sjaich gaarne banden zou zien aanknoopen tusschen het Oosten en het Westen!

Hijzelf liet zich door den schrik voor het nieuwe en vreemde niet weerhouden, om onze hoofdstad, reeds vóór de verwezenlijking zijner zoeven genoemde wenschen, te bezoeken. Voor eene belangrijke, door hem bijeengebrachte, verzameling Arabische handschriften, begreep hij in Europa meer geld te kunnen maken dan in het Oosten; in Westersche talen en toestanden geheel vreemdeling, meende hij dat eene Wereldtentoonstelling hem de meeste kansen bood om koopers te vinden. Zoo kwam hij naar de Amstelstad. Hier wachtte hem bittere teleurstelling; slechts eenige nieuwsgierigen, die in de Egyptische afdeeling achter den velen welbekenden Arabischen parfumeur Moestapha onzen deftigen Sjaich onbewe­ gelijk in de lectuur zijner manuscripten verdiept za­ gen, vraagden wel eens belangstellend, of daar een beeld of een menschelijk wezen gezeten was. Ver-

der liet niemand zich aan hem gelegen zijn; zoo bracht hij twee lange maanden door zonder anderen omgang dan die van zijnen contubernaal, den genoemden handelaar in parfumerieën. Hierbij komt nog dat juist in dezen tijd van eenzaamheid de Mohammedaansche maand Ramadhān inviel, gedurende welke de geloovigen zich van de vroege morgenschemering tot zonsondergang van alle spijs en drank moeten onthouden; en Amien, wiens geweten op dit punt geene transactie duldt, kwam het gebod van Allah getrouw na.

Eindelijk werd, geheel toevallig, zijne aandacht op Leiden gevestigd, waar hij onmiddellijk, zoowel bij de Orientalisten als bij de leden der firma Brill belangstelling in zijne schatten vond en welwillendheid voor zijne persoon. Een gelukkige loop van zaken, die hier niet nader behoeft beschreven te worden ¹⁾, deed ten slotte zijne verzameling door de handen van genoemde firma in de Leidsche Universiteitsbibliotheek overgaan. De reeds van ouds beroemde collectie Arabische handschriften, die deze boekerij bezat, steeg daardoor aanmerkelijk in waarde, tot blijdschap van de vele Europeesche geleerden, die gewoon zijn van de Leidsche schatten mede te genieten; en Amien had het doel zijner reis bereikt.

1) Men zie hierover N°. 7 van het „Bulletin du Sixième Congrès International des Orientalistes, Leide 1883.”

Verschillende omstandigheden gaven aanleiding, dat hij nog geruimen tijd na den verkoop zijner verzameling te Leiden bleef vertoeven als gast van den Zweedschen Orientalist, Dr. Landberg.

In de geheel nieuwe wereld, waarmêe hij hier kennis maakte, boezemden hem natuurlijk de kostbare Arabische handschriften, die de Leidsche boekerij vooral aan het legaat van Warner te danken heeft, de grootste belangstelling in. Amien, die de Europeesche maatschappij in het geheel niet en de Europeanen slechts van verre (en, gelijk men zal zien, niet van hunne beste zijde) had leeren kennen, merkte met verbazing de groote belangstelling op, die het Westen voor de Arabische wetenschappen aan den dag legde. Europeanen, van wie hij vroeger meende, dat zij slechts zin hadden voor winstbejag en materiëel genot, hadden dus offers voor de wetenschap over; — Westerlingen, die hij voor haters of verachters der Mohammedanen had gehouden, ontvingen den Oosterschen geleerde als een welkomen gast en beijverden zich om zijn verblijf in hun midden te veraangenamen!

Zooals men begrijpt, droeg de toevallige omstandigheid, dat juist in dit jaar te Leiden het VIe Internationaal Orientalistencongres werd gehouden, niet weinig bij om deze indrukken bij onzen Sjaich te verhoogen. Hem, in wiens schatting de Westersche beschaving toch slechts *materiëel* hooger staat dan

de Mohammedaansche, scheen deze soort van bijeenkomsten eene onwillekeurige hulde, door het Westen gebracht aan het Licht, dat uit het Oosten daagt. Gaarne liet hij zich als lid van het Congres inschrijven en vrij getrouw woonde hij de zittingen en feestelijkheden bij.

Natuurlijk kon hij, wegens onbekendheid met alle hier gesproken talen, zich slechts zeer onvolkomen rekenschap geven van hetgeen om hem heen gebeurde; en de antwoorden, door vrienden op zijne belangstellende vragen gegeven, vulden deze leemte niet dan gebrekkig aan. Van hetgeen hij aldus hoorde en zag teekende hij op wat hem het meest trof of hem het belangrijkste toescheen; een weinig vrije verbeelding, slechts gecontroleerd door zijne niet altijd juiste voorstelling omtrent den aard der Europeesche wetenschap, vulde deze „reisindrukken” aan. Dit alles verwerkte hij tot een opstel, dat kort na zijn terugkeer in het Oosten in een der te Qairo verschijnende couranten, den Borhan, werd opgenomen. Dikwijls legt hij onzen geleerden, bij gebrek aan nauwkeurige gegevens, zijne eigene denkbeelden naar aanleiding van de titels hunner voordrachten in den mond; voor ons wint zijn opstel daardoor evenveel aan eigenaardigheid, als het tekort komt in overeenstemming met de verschenen bulletins en met de uit te geven Verhandelingen van het Congres. Het spreekt van zelf, dat ook vergissingen van anderen

aard in de mededeeling van namen en feiten voorkomen. Men bedenke, dat het stuk geschreven is om den Mohammedaanschen lezers een denkbeeld te geven van de belangstelling, die hunne wetenschap in Europa wekt. En, uit dit oogpunt bezien, staat Amiens verslag zeker niet achter bij zoo menige verzameling „reisindrucken”, door Europeanen opgedaan zonder het ééne noodige middel om vreemde zeden en volken te verstaan: kennis van de taal des lands.

Aangenaam treft ons de vrije, verdraagzame zin, die zich in de ontboezemingen van dezen aan zijnen godsdienst trouw gehechten Mohammedaan uitspreekt, evenals zijne dankbaarheid voor de welwillendheid, die hij hier mocht ondervinden. Allen, die met den Arabischen geleerde kennis maakten, verkregen dan ook den indruk, dat hij zijnen naam *Amien* (*Be-trouwbaar*) met recht draagt; hoezeer hijzelf er prijs op stelt, dezen naam eer aan te doen, kan blijken uit de volgende woorden van eene soort van schietgebedje, door zijne hand op een reepje papier geschreven, dat ik in een zijner handschriften vond: „Be-
„waar, bewaar, o Allah! de *amāna* (goede trouw)
„van uwen dienstknecht *Amien!*”

De talrijke leden en belangstellenden, voor wie aan het Leidsche Congres onvergetelijke herinneringen zijn verbonden, zullen zeker gaarne kennis maken met het verslag van ons eenig aanwezig Arabisch medelid; voor hen, die den Sjaich Amien van nabij

of van verre leerden kennen, heeft het bovendien de eigenaardigheid van een persoonlijk souvenir. Zoo dacht althans de firma Brill, die tevens door eene nette uitgave van deze Hollandsche bewerking een nieuw bewijs wilde geven van hare belangstelling in de Oostersche wereld en van hare genegenheid voor haren Arabischen collega.

Wij kunnen, na deze woorden ter toelichting, de vertaling laten volgen van Amien's artikels in den Borhan van 22, 25 en 29 October en 1 en 5 November, met de voorafgaande inleidende woorden van den redacteur dier courant.

ARABISCH TAALKUNDIG CONGRES IN EUROPA.

De lezers van den Borhan weten, wat wij meermalen onder dit opschrift hebben meedeeld, en dat wij beloofden te zullen publiceeren hetgeen onze correspondenten ons zouden schrijven aangaande de handelingen van deze Vereeniging. Nu heeft onze geleerde vriend, Dr. Carlo Landberg, ons een brief toegezonden, opgesteld door den geachten Sjaich Amien al-Madani, waarin deze meedeelt hetgeen hij bijwoonde bij de laatste samenkomst harer leden te Leiden en wat hij weet aangaande de aanleidingen tot hare stichting en de oorzaken harer opkomst. Gaarne zouden wij den geheelen brief in één nummer opnemen, maar daar de ruimte van ons blad dit niet toelaat, besloten wij hem in een aantal achtereenvolgende nummers te doen verschijnen. Hij luidt dan woordelijk aldus:

GESCHIEDENIS VAN DE WETENSCHAPPELIJKE VERGADERING TE LEIDEN.

Gij hebt mij gevraagd (Allah versterke U!) naar deze Vergadering, wat haar oorsprong is, wanneer

zij in de wereld voor het eerst gehouden werd, wie haar stichtte, welk nut het heeft, dat de geleerden ééns in de drie jaren samenkomen en welke zaken het onderwerp van hun onderzoek uitmaken. Welnu:

Deze Vereeniging werd voor ongeveer 15 jaren gesticht; hare eerste samenkomst had plaats te Parijs, de hoofdstad van Frankrijk, in het jaar 1868, toen Napoleon III nog regeerde. Hij noodigde tot het houden der bijeenkomst uit en hij was de aanleiding, dat de geleerden der aarde op ééne plaats samenkwamen en elkander leerden kennen.

Vervolgens had drie jaren later de tweede bijeenkomst plaats te Londen; de derde, na nogmaals drie jaren, te Petersburg; drie jaren daarna de vierde te Florence, de vijfde te Berlijn even lang daarna; eindelijk de zesde, d. i. degene, die ik in dit jaar bijwoonde, te Leiden in Holland. De zevende zal over 3 jaren te Weenen gehouden worden.

De vrucht nu van het bestaan dezer vereeniging is het zaaien van zaden der vriendschap tusschen de verschillende geleerden op den ganschen aardbol, in het Oosten en het Westen, hoezeer ook hunne godsdiensten uiteenloopen. Zoo geeft hunne onderlinge kennismaking aanleiding, dat ieder vertoont wat hij aan wetenschap en kennis bezit en duidelijk maakt, op welke edele en roemwaardige zaken zijn land zich mag verheffen. Tevens brengt men dan de kostelijkste geleerde werken te voorschijn voor hen, die ze op

de rechte waarde weten te schatten en die aan den glans dier geschriften hun licht ontsteken; en dat in weerwil van al hun verschil in richting en inzicht, want er heerscht volkomen vrijheid van gedachten.

Inderdaad zijn in deze 15 jaren de wetenschappen in Europa vooruitgegaan en in omvang toegenomen. Immers hoeveel onbekends is er uitgevonden, hoeveel wonderbaars, dat verborgen mysterie was, is in het licht getreden! Hoevele boeken zijn er gedrukt, waarvan wij zelfs de namen niet kenden, laat staan dan de bij name bekende! Denk dus eens, hoezeer men de wegen van verkeer en correspondentie tusschen alle volkeren vergemakkelijkt heeft door middel van de aangeknoopte vriendschap en hoevele voordeelen deze onderlinge kennismaking voor het menschelijk geslacht heeft medegebracht. Voorwaar, zulk eene samenkomst heeft het recht op den naam van „Europeesche markt van ‘Okāz’”¹⁾ want: De wetenschap, die wild was, is tot orde en tucht gebracht, — En der mensen kennis bepaalt hunne macht!

Ik ga u dan aangaande dit te Leiden gehouden

1) Een der marktplekken in de omgeving van Mekka, waar in den vóór-mohammedaanschen tijd, kort vóór het jaarlijksche Mekkaansche feest (hadj), eene jaarmarkt werd gehouden, gepaard met wedstrijden tusschen de beste dichters der edelste stammen; aan deze wedstrijden dankt ‘Okāz zijne beroemdheid ook in de latere, Mohammedaansche, litteratuur. In Weil's „Mohammed der Prophet” (pag. 15) leest men dan ook: „Dieser „literarische Congress zu Okāz unterhielt einen edlen Wettfeiler an Tugend und Beredsamkeit unter den verschiedenen Stämmen Arabiens u. s. w.”

Congres de vermeldenswaardige en edelen zielen behagende zaken verhalen van het begin tot het einde, dag voor dag, stuk voor stuk, zitting voor zitting.

Toen de Hollandsche Regeering wist, dat het in dit jaar Hare beurt was, deze vergadering in Haar gebied te ontvangen, vormde Zij eene commissie van Hollandsche geleerden: een president, een secretaris en verschillende leden, om de zaken te leiden. Deze begon hare werkzaamheden met het schrijven van een aantal brieven aan alle geleerden, die haar reeds van vroeger bekend waren en ook aan anderen, van wie men kon verwachten, dat zij de uitnoodiging zouden aannemen. Sommigen haastten zich *labbaika* te roepen ¹⁾, anderen kwamen achteraan. Naar de bepaling der commissie moest ieder hunner f6.— zenden, voor de inschrijving van zijn naam op de lijst der leden van het Congres, waardoor hij het recht verkreeg de zittingen bij te wonen en van de redevoeringen en voordrachten te hooren, wat hij wilde. Maar de eenvoudige toezending van die f6.— was niet voldoende om ingeschreven te worden; neen, voorwaarde was ook dat men als *geleerde* bekend stond, hetzij als auteur van een beroemd geschrift of eene andere bekende zaak of doordien een der geleerde comité-leden

1) Een uitroep, dien de pelgrims gedurende de bedevaart naar Mekka herhaaldelijk laten hooren, om als het ware aan Allah te kennen te geven, dat zij aan zijn bevel om den hadj te verrichten gehoorzamen. Hij beteekent namelijk: „Tot uwen dienst!”

aangaande het verleden van den candidaat iets wist en dit aan de andere leden mededeelde, zoodat zij zijne toelating tot hunnen kring goedkeurden.

Al hunne bladen en bekendmakingen deelden mede, dat het Congres zou vergaderen van 10—15 September. Nauwelijks was de tijd daar, of de geleerenscharen kwamen aan en „doemden op uit alle diepe paden” (toespeling op Qoran 22: 28, waar van het samenstromen der pelgrims te Mekka sprake is), zoodat de hotels met hen volgepropt waren en sommigen hunner, als welkome gasten, bij wien zij wilden te Leiden hun intrek namen. Er waren er, gekomen van de verste streken van China, anderen stroomden toe van de einden der Indische rijken of van Rusland en andere gewesten; het aantal der geleerden te zamen bedroeg meer dan 300.

Tot de voorwaarden bij de te houden voordrachten behoorde, dat aan geenerlei godsdienst of geloof aanstoot werd gegeven, en dat men zich van de Fransche, Duitsche of Engelsche taal zou bedienen.

Den avond van Maandag (naar Mohammedaansche rekening, daar men den dag met zonsondergang begint; dus voor ons: Zondag-avond) 10 September ontvingen al de geleerden de mededeeling dat eene vergadering zou plaats hebben van 9—10 ure 's avonds in eene groote zaal (koffiehuis), speciaal voor deze geleerden ingericht. Zoo kwamen wij allen bijeen en elk maakte den ander bekend, met degenen, die deze

nog niet kende. Zoo kwam bijv. een mijner vrienden tot mij met een Europeesch geleerde, en wij traden op elkaar toe, elkander iets omtrent onze personen mededeelende; dan gaven wij elkander de hand, vervolgens gaf hij mij een stukje papier met zijn naam er op. Zoo ging het voort, totdat ik de meesten hunner door middel van enkelen had leeren kennen, zooals dat hun (der Europeanen) gebruik en gewoonte is. Ik sprak met hen niet anders dan Arabisch; ongeveer 20 geleerden trof ik aan, die goed Arabisch spraken, terwijl anderen Hindi, Perzisch of Turksch kenden, zoodat wij geen tolk noodig hadden om elkander te verstaan. Ik merkte in deze menschen eene groote genegenheid op voor de Arabieren en den omgang met hen, een grooten trek der harten naar hen; nooit heb ik vóór dezen avond de voortreffelijkheid der Europeanen gekend, nooit vóór deze samenkomst geweten, dat zij zooveel humaniteit en goeden inborst, zooveel lust in Oostersche wetenschappen hadden. Immers wij in het Oosten worden misleid door de Europeanen, die hier onder ons wonen, want dat zijn slechts kooplieden of zij oefenen andere bedrijven uit; of liever zij gelijken op niets zoozeer als op roovers door hunne bedriegelijkheid en arglist en hunne valsche beweringen — die men met den naam *pretesto* (Ital.) aanduidt —, maar voor de voortreffelijke en uitnemende mannen bestaat geen aanleiding om hun land te verlaten.

Wat mij in hen vooral behaagde was de vrijheid van gedachte en de gelijkheid in de samenkomsten en gesprekken, zoodat men hoog en laag niet onderscheiden kon, terwijl ik toch vernam, dat zich onder hen een belangrijk aantal *lords*, *grooten* en *emiers* bevond.

Zoo eindigde de zitting en een hunner maakte bekend, dat 's morgens daarop de openingsvergadering zou plaats hebben in de Stadszaal. Maandag 's voormiddags te 9 ure gingen de geleerdenscharen in officiël gewaad op naar de plaats der samenkomst, eene groote zaal, ongeveer 40 Meters lang en 10 breed. Toen iedereen plaats genomen had, klonk de bel om, naar Europeesche gewoonte, de aanwezigen te doen ophouden met spreken en hen uit te noodigen tot luisteren, zoolang een spreker het woord voerde. Toen besteede de *Minister van Binnenlandsche zaken* van Holland den *mimbar* (Arab. *preekstoel*) als vertegenwoordiger der Regeering en hield voor de vergadering eene redevoering, waarin hij de aanwezigen dankte voor het aannemen der Hollandsche uitnoodiging en zeide, dat zij wisten wat aan deze vereeniging toekwam en op welke verdiensten en voortreffelijkheden zij roemen mocht. Toen daalde hij (van het spreekgestoelte) af en de tevredenheid openbaarde zich in het handgeklap der bewondering. Hem volgde het Hoofd van deze vergadering: de geleerde *Kuenen*. Deze zette in zijn antwoord de voor-

treffelijkheden der Hollanders en hunne van ouds beroemde zaken uiteen, welke hij vervolgens opsomde. Hij zeide, dat hiertoe ook de vóór 300 jaren te Leiden gestichte Universiteit behoorde. Toen namelijk de Spanjaarden hen bestreden en de stad jaren lang belegerd hadden, maar niet in staat waren haar te overwinnen en dus aftrokken, terwijl de bevolking intusschen gedurende de zware belegering hongersnood doorstaan had, gaf hun de Koning van Holland de keus tusschen opheffing der belastingen of dat hij eene Universiteit voor hen zou stichten. Zij kozen het tweede, hetwelk bewijst welk een uitnemende zin hun van oudsher eigen was.

Hij (Kuenen) zeide: „En zij (de Hollanders) hadden voor ongeveer 280 jaren een consul te Constantinopel, met name *Warner*, die op eigen kosten zonder hulp van anderen kocht (hetgeen thans de Arabische bibliotheek te Leiden uitmaakt). Deze bevat uitnemende handschriften, de werken van de beste klassieke schrijvers; dit alles heeft Warner ten algemeenen nutte gelegateerd, zoodat de Hollandische regeering recht heeft zich op dezen man en deze boekerij te beroemen, zoolang dag en nacht „elkander afwisselen”. Toen noemde hij achtereen de namen van hen, welke die Universiteit gezoogd had met de melk harer geschriften en andere geestesvoortbrengselen, geslacht voor geslacht, totdat de harten week werden door zijne betooverende welsprekendheid.

Vervolgens daalde hij (van den mimbar) af, terwijl het handgeklap der verrukking hem tegenklonk. Na hem sprak de directeur der boekerij, de geleerde *de Goeje*. Hij gaf woorden van lof ten beste voor de aanwezige geleerden en begon vervolgens te roemen over de boekerij en de daarin aanwezige klassieke werken, waarin eigenhandig schrift van de meest vermaarde geleerden, als Tabrizi, Ibn al-Djawaliqu, al-Hafiz al-Nasa'i, al-Imad al-Katib, Abdallah ibn al-Chassjab de Grammaticus en andere groote geleerden, voorkomt. Voorts zeide hij: „ofschoon nu „deze boekerij zoo voortreffelijk, ja bijna eenig in de „wereld is, en zij gedurende 280 jaren hare boeken „aan alle bibliotheken en aan alle geleerden uitleent, „hebben wij niet gehoord dat een boek verloren of „een blad weggeraakt is; en dat, terwijl de meeste „in Europa in druk uitgegeven Arabische boeken „uit deze bibliotheek zijn voortgekomen, waarom wij „deze dan ook voor beter houden dan die in het Oosten „zijn gedrukt. Nu wilde ik onze Hollandsche Regeering uitnoodigen om aan de Engelsche Regeering „mededeeling te doen van de wijze, waarop wij onze „boeken uitleenen en vrijgevig in druk laten uitgeven of laten raadplegen, naar de in alle Europeesche „bibliotheken heerschende gewoonte. Immers de boeken op te sluiten in de boekerijen, het gebruik „ervan te belemmeren, dat strijdt met de wenschen „der schrijvers, het verijdelt de bedoelingen van hen,

„die ze als legaat vermaakten, ja, het is tegen de
 „beschaving in alle opzichten. De volken gaan slechts
 „vooruit door de verbreiding hunner wetenschappen.
 „Maar ook omgekeerd: want de Oosterlingen die vroe-
 „ger vóórgingen, zijn juist achteruitgegaan, doordien zij
 „gierig werden op hunne boeken totdat deze, tot loon
 „voor dit verbergen, hun uit de handen zijn geraakt.”

Toen de spreker aftrad, klaptten de aanwezigen in de handen en juichten. Nu hernam de Minister van Binnenlandsche Zaken het woord om hem te beantwoorden; hij verklaarde dat de Hollandsche Regeering, overeenkomstig het gedane verzoek, aan de Engelsche zou schrijven om haar te verzoeken deze lofwaardige gewoonte over te nemen.

Nadat hij afgetreden was, nam een Fransch geleerde, Liom (bij vergissing voor: Guimet) genaamd, het woord en deelde mede, dat hij uit innige liefde voor de wetenschap een groot aantal Chineesche en Indische oudheden gekocht en vele boeken in deze talen, over verschillende onderwerpen, verzameld had; dat hij een groot gebouw had gesticht, waarin dit alles was geplaatst en dat hij dit in zijne woonplaats, de stad Lyon, ten algemeenen nutte had afgestaan. Ook had hij daar leeraars aangesteld om beide genoemde talen te onderwijzen, alles om zijn vaderland te dienen en zijn volk te verheffen. Toen hij ging zitten, dreunde de zaal van het goedkeurend handgeklap.

*ist Lyon, velen
Guimet*

Daarna besteed M. *Schéfer* (Franschman) den mimbar als vertegenwoordiger zijner Regeering en hield eene rede om de Hollandsche Regeering dank te zeggen voor Haren ijver in het belang der wetenschap en der geleerden. Verder weidde hij uit en maakte bekend dat hij eene verzameling Arabische handschriften met eigenhandig schrift der beroemdste klassieken had verzameld en noemde een aantal hiervan op. Ook liet hij er eenige, die hij meegebracht had, aan de aanwezigen zien en zeide daarbij

(Arabisch vers):

„Dit zijn onze verdienstelijke werken, die toonen wat wij zijn;
Ziet dus na ons verscheiden naar deze werken.”

Hij voegde hierbij, dat hij deze verzameling te Parijs had geplaatst in een gebouw, naar zijn naam genoemd, ten nutte zijner stad- en landgenooten. Vervolgens trad een Indisch geleerde op, wiens toespraak hoofdzakelijk inhield, dat hem opgedragen was aan de Hollandsche Regeering den dank van het Indische volk over te brengen; tevens bood hij eenige werken in Sanskrit (de oude taal der Hindoes) der Leidsche bibliotheek aan. Nog vele sprekers volgden elkander op, allen mededeelende dat hun opgedragen was als vertegenwoordigers hunner regeering of overheid dit Congres bij te wonen; verder leide ieder hunner, die een wetenschappelijk geschrift of iets anders had, om getuigenis aangaande hem af te leggen, dit aan de Vergadering voor. Aldus was de eerste zitting

ten einde; aller aangezichten straalden van genoegen en het was als een feestdag voor de geleerden. Men deelde ons nog mede, dat de tweede zitting 's namiddags te 3 ure zou plaats hebben in de Universiteit, waarop allen elkander de hand drukten en ieder naar zijne woning ging.

Op den bepaalden tijd gingen wij naar die Universiteit; toen de Vergadering geopend was, werden er geene toespraken gehouden, maar men verdeelde de geleerden naar hunne wetenschappen in een aantal sectiën. Zoo liet men de beoefenaars der Indische taal eene sectie vormen onder het bestuur van een hunner, en gaf hun eene afzonderlijke vergaderzaal voor hunne met die taal samenhangende onderzoekingen; evenzoo ging het met de Chineesche taal, met de Egyptische oudheden en hiërogllyphentaal, en met de Arabische wetenschappen. Laatstgenoemde sectie kwam onder het praesidium van M. Schéfer, den Franschman, en hare vergaderingen woonde ik bij. Daarom geef ik u alleen verslag van de discussiën en redevoeringen, die in déze sectie gehouden werden; wat in de andere voorviel, weet ik niet, wijl ik daar op de uren der bijeenkomst niet was.

De Arabisten hadden dan besloten ook de talen van ^ēAd en Thamoed (twee verdwenen volken, over welker ondergang men in den Qoran legenden vindt) in hunne onderzoekingen op te nemen, evenals die van de Himjarieten (Zuid-Arabië), wier gedenktee-

kenen en oude opschriften op steen men gevonden heeft in Jemen, in de ruïnen der stad Zafar en van Nedjran en den Dam van Marib. Ook voegden zij hierbij de Assyrisch-Babylonische taal en de oudheden van Nimrod; namelijk de inscriptiën op steen, welke men ontdekt heeft in den omtrek van Mosul, Dijarbekr en Mardin. Nog besloot men het Persisch en Turksch in de Arabische sectie op te nemen. Aan het einde dezer tweede zitting werden onder ons biljetten verdeeld, om ons uit te noodigen op dezen Dinsdag (Europeesch: Maandag)-avond van 9—12 ure in eenen tuin (Zomerzorg) te willen komen. Zoo gingen wij dan op den bepaalden tijd uit en kwamen bijeen in een groot koffiehuis bij dien tuin, dat wel 1000 zitplaatsen bevatte. De koninklijke muziek voerde nu verschillende nationale liederen uit en liet soms ook Indische en Arabische wijzen hooren ter eere van de gasten. Zoo bleven wij in dien lusthof tot 12 ure genieten van muziek en gezelligen kout; en al wat er verteerd werd, was voor rekening van de Stad.

Toen de bijeenkomst ten einde liep, werd ons bekend gemaakt dat 's morgens de samenkomst in de Universiteit van 9—12 ure zou plaats hebben. Op den bepaalden tijd kwamen de Arabisten dan ook bijeen, ten getale van ruim 60 geleerden van verschillende gezindten, als 1 Mohammedaan, 12 Joden, de overigen Christenen.

Dit was dus de derde zitting; men luidde de bel om zwijgende aandacht te verzoeken, en de verhandelingen namen een aanvang met eene rede, gehouden door M. *Goldziher*, den Hongaar, die sprak over de rechtsschool van Da'oad al-Zahiri (eene der zes rechtzinnige scholen in den Islam). Hij zeide dat deze school der Zahirieten juist overeenkomt met de meening van Mohammed (Allah schenke hem zegen en vrede!) daar hare aanhangers immers niets beslissen door qijās (redeneering), maar hunne argumenten alleen bestaan uit Qoranverzen en Overleveringen van den Propheet. En dit achtte de spreker het meest in overeenstemming met de leer van Mohammed, want de verdeeling in partijen is juist uit van de letter afwijkende uitlegkunde en redeneering voortgekomen. M. Goldziher heeft een verhandeling opgesteld, waarin hij de ijdelheid der redeneermethode tracht te bewijzen door aanhaling van teksten en overgeleverde bewijzen voor zijne bewering; hij is voornemens deze te laten drukken. Hij zeide nog: „Deze school van Da'oad wordt, in weerwil van hare „eminente beteekenis, thans bijna niet genoemd; „buiten haar schuld is zij te niet gegaan, onverdiend „verlaten.” Daarom wil hij, om haar op te beuren, de boeken die hare leer bevatten, in druk uitgeven; vooral die van Ibn-Hazm, en wel in de eerste plaats zijn boek al-mohalla. Wanneer deze redenaar aan den naam Mohammed kwam, voegde hij er steeds

(gelijk de Islam dit voorschrijft) de woorden: „Allah schenke hem zegen en vrede!” aan toe en eveneens aan de namen van Mohammeds tijdgenooten of beroemde geloovige geleerden: „moge Allah met hem tevreden zijn!”

Nadat hij was afgetreden, trad een ander geleerde op, een Duitscher (tegen deze annexatie van onzen Leidschen hoogleeraar teekenen wij natuurlijk verzet aan), genaamd *Land* met eene rede over de Arabische muziek. Hij had deze, naar hij meedeelde, bestudeerd uit de oude boeken, als het „Boek der Zangen” en de werken van Aboe Nasr al-Farābī, Abd al-Moemin al-Armawī en anderen. Ook verklaarde hij zich in staat de oude muziek, die men in het „Boek der Zangen” en dergelijke vindt, door middel van het notenschrift voor de tegenwoordige instrumenten te schrijven en ze uit te voeren op dezelfde manier als de oude musicus Ishaq bijvoorbeeld. Al deze beweringen staaft hij met de noodige argumenten. Hij ging nu zitten en werd met handgeklap toegejuicht. Een ander Duitsch geleerde, *Ethé* genaamd, hield nu een rede over het leven van den beroemden Perzischen dichter Nāsiri Chosrau, haalde enkele van zijne verzen en geestige gezegden aan en stond stil bij de bewijzen zijner heerschappij over de taal en zijner welsprekendheid, die men in zijnen „Diwan” vindt. Toen ging hij over tot de bespreking van zijn godsdienstig standpunt en toonde aan, dat

hij niet zuiver in de leer was, daar hij zijn eigen inzichten hooger stelde dan de Goddelijke Wet, dat hij echter in het laatst zijns levens zich omgewend en bekeerd had. Zoo was dan zijn einde goed en is hij in de „Heilige Woning” (Mekka) gestorven na den hadj en de omra (de groote en de kleine bedevaart) gedaan te hebben. In dit opzicht ging het hem dus even als Aboe 'Ala-al-Ma'arrî, Omar ibn al-Chajjam, Aboe Hajjan al-Tawhidî enz., die ook aanvankelijk van het pad der waarheid afweken wegens gebrek aan inzicht in de geheimen der Goddelijke Wet; maar die later door ijverige beoefening der Arabische Wetenschappen op den rechten weg gekomen zijn — hij echter, die in onkunde dwaalt, hem is terugkeer onmogelijk! Ethé zeide verder: „Het „past ons echter niet, al wat dezulken zeggen te „verwerpen, al waren zij ook zoo onzuiver in de „leer; immers ook in een mesthoop kan een juweel „gevonden worden; de wijsheid zwerft rond en de „verstandige grijpt haar, waar hij haar ook vindt ').”

1) De wijsheid wordt hier door Dr. Ethé, of eigenlijk door Amien, met eene verdwaaide, onbeheerde kameelin vergeleken, die een slim man opvangt, zonder te vragen, van waar zij komt. Hetzelfde beeld gebruikt de beroemde Ghazzâlî in zijn Ihjâ (I: 45), waar hij hun, die de ware godgeleerdheid verwerven willen, aanraadt toch niet allereerst leermeesters van grooten naam en roem te zoeken: „Immers hij, die aan een „schadelijk dier zoekt te ontkomen, dat hem verscheuren wil, let er „niet op of degeen, die hem den weg tot ontvluchten wijst, een beroemd „of een obscuur persoon is; — en de begeerte van de verscheurende „dieren der Hel naar hen, die Allah niet kennen, is sterker dan die „van eenig ander wild beest — *de wijsheid is (als) eene verdwaaide*

Aan het einde zijner rede gekomen, werd hij door de handen met geklap beantwoord en trad een ander Duitsch geleerde op, genaamd Naldi (mij onbekend), die eene uitvoerige rede hield over de Hebreuwsche taal en de samenstelling harer letters; deze hoorde ik echter niet aan, daar ik er geen nut noch voordeel in zag. (Bovendien zijn alle in de verschillende zittingen gehouden voordrachten in het Fransch vertaald en gedrukt; hiervan heb ik eene opgave, die gij zult zien na mijn terugkeer, zoo Allah wil, naar Qaïro; het zou niet kwaad zijn, die stukken ook in het Arabisch te vertalen, opdat iedereen ervan profiteere). Zoo was de derde zitting afgelopen en werd bekend gemaakt, dat men 's namiddags van 2—5 ure in de Universiteit bijeen zou komen. Wij verlieten elkander nu; om, ieder in zijne woning, rust te nemen.

Op den aangewezen tijd verschenen wij in de vierde zitting, waar *M. Halévy*, de Franschman, als spreker optrad met eene rede over de Assyrisch-Babylonische talen en den aard der samenstelling harer letters. Hij wilde namelijk bewijzen dat alle Aziatische talen, hoe verschillend ook onderling, van de Babylonische afgeleid zijn. Toen hij weder was gaan zitten, nam *M. Oppert*, de Franschman, het woord, en begon hem aan te vallen en zijne meeningen een voor een te

„(kameelin), die de geloovige buitmaakt, waar hij haar vatten kan; „en daarbij is hij dank verschuldigd aan dengene, die ze naar hem toedreef, om het even, wie hij moge zijn!”

bestrijden, en hij disputeerde met hem over de door hem begane onjuistheden; iedereen was van oordeel dat hij gelijk had. Het dispuut tusschen hen beiden werd geruimen tijd voortgezet, maar nooit ging men de grenzen der wellevendheid te buiten of werd men onvriendelijk in het spreken. Toen M. Oppert weder was gaan zitten, hield M. Halévy eene tweede voordracht, waarin hij mededeelde dat hij vóór 15 jaren de Himjaritische taal had ontdekt; hij had, zonder zijn voornemen aan anderen mede te deelen, eene reis in Jemen ondernomen en daarbij vele moeielijkheden en angsten doorstaan, daar hij bij zijn onderzoek in de ruinen der stad Zafar kwaad te vreezen had van van de slechte Bedowienen. Met eigen oogen had hij den „Dam van Marib” gezien en de opschriften ontcijferd, die daarop te lezen zijn. Hij was nu overtuigd, dat deze dam niet het werk van éénen koning, maar van tal van koningen was; ieder hunner, die er aan had laten bouwen, had zijnen naam erin gegrift. Op deze reis was hij in het gebied van Nedjran gekomen en had het slot van Ghomdan en zijne oudheden gezien. Ook had hij ongeveer 800 oude stukken steen, hout, aardewerk, papier, leder en andere antiquiteiten uit het land Jemen meegebracht. Zoo sprak hij, en de wanden klonken van het handgeklap; toen spraken hem de voornaamste aanwezigen toe en zeiden, dat zij hem rekenden onder de stichters der kennis, de grondleggers der wetenschap, onder de mannen van edelen

zin. Zoo eindigde de vierde zitting. Wij ontvingen vervolgens eene uitnoodiging voor een feest in de stad *la Haye* of *Haag*, op briefjes, die het stedelijk Bestuur ons toezond. Wij gingen dan elk naar zijn huis en kwamen 's namiddags te 6 ure weer bijeen aan het Station, waar ons de Koninklijke trein wachtte. In een half uur reden wij naar Haag; daar aangekomen werden wij naar een grooten tuin gebracht, die er uitzag als een natuurlijk woud en waar de Koninklijke muziek ons hare verrukkelijke liederen te gemoet liet klinken. De geleerden gingen nu zitten om muziek en dranken te genieten, elk met zijne vakgenooten. Te 10 ure traden wij een groot koffiehuis in dien tuin binnen om, onder allerlei gesprek, iets te eten. Nadat ieder zijn deel ontvangen had, stonden wij allen op en begaven ons naar de vergaderzaal van het Plaatselijk Bestuur (bedoeld is de wandeling der Congresleden naar het Gebouw van het Indisch Instituut) in de stad. Wij vonden daar de autoriteiten in officiëel gewaad in afwachting van onze komst.

De aanwezigen dronken nu op den Koning van Holland en: het drinken werd niet gestaakt, — voordat de slaap aller oogleden zwaar had gemaakt. — Aan het station teruggekeerd, reden wij met den zelfden trein, waarmede wij gekomen waren, naar Leiden en kwamen daar na middernacht aan. Toen gingen wij naar huis.

Intusschen had men ons aangezegd, dat 's morgens

te 9 ure vergaderd zou worden. Op genoemd uur kwamen wij dus gezamenlijk ter vijfde zitting op. De eerste spreker was de leermeester *Oort*, hoogleeraar in het Hebreeuwsch te Leiden, Christen van zijn geloof. Hij gaf eene lange mededeeling ten beste om het elk jaar weder uitgestrooide gerucht te logenstraffen, als zouden de Joden Christenkinderen vermoorden, om hun bloed te vermengen met hunne brooden. Hij bracht daartegen een aantal argumenten in, zoowel logische als historische, uit de Thora (Mozäische Wet) enz. en zeide, dat slechts eenige domme priesters dezen laster uitstrooien, zooals het onderzoek leert; de totale onwaarheid er van ligt dus voor de hand.

Toen hij ging zitten, vloeiden aller tongen over van dankbetuigingen en lof voor hem; een Duitsch geleerde, Schlottmann, hoogleeraar aan de Universiteit te Halle, hield eene rede om de verdediging der Joden door zijn voorganger te bevestigen. Hij haalde hiervoor krachtige autoriteiten aan en betoogde dat geen verstandig mensch dergelijke taal spreekt, daar zij niets dan leugen bevat.

Na hem kwam *Mr. Curdy*, de Engelschman, en hield eene lange voordracht over de vormen van het Perfectum en Imperfectum in de Assyrische-Babylonische taal en zeide, dat hij voor het eerst zekere regelen en beginselen voor deze beide vormen had vastgesteld. M. Oppert, de Franschman, stond nu

op om hem te bestrijden en zij disputeerden eenigen tijd, maar hunne discussie leidde tot geen resultaat, daar geen van beiden den ander toegaf wat hij zeide en meende.

Zoo eindigde de vijfde zitting en ons werd verzocht, na den middag terug te komen. Allen vertrokken; op den voor de zesde zitting bepaalden tijd kwamen wij weer bijeen. De eerste spreker was hier de voortreffelijke geleerde, *Dr. Carlo Landberg*, de Zweed, die eene treurrede hield over den aan de wetenschap ontvallen Spitta-bey, vroeger directeur der Chediviale Bibliotheek te Qairo, die in zijne woonplaats 4 September l.l. overleden is. Hij wees op eenige van zijne verdiensten en had eenige van zijne geschriften bij zich, die hij vertoonde. Hij zeide: „Dit zijn „zijne voortreffelijke daden, die zijne verdiensten „voor de wetenschap en zijnen ijver ten algemeenen „nutte bewijzen”. Toen ging hij overeind staan en alle aanwezigen volgden zijn voorbeeld, uit smart over dit verlies hunne hoofden neerbuigend. Dit is namelijk zoo de gewoonte in Europa bij de plechtige herdenking van afgestorvenen.

Toen hij zijne toespraak besloten had, las de geleerde *Müller*, de Duitscher, hoogleeraar aan de Universiteit te Königsberg, eene verhandeling voor, waarin hij de beteekenis van Ibn Abi 'Osaibi'a en de waarde van zijn boek „de Klassen der Geneeskundigen” besprak. Verder somde hij eenige beroemde Mo-

hammedaansche geneeskundigen en filosofen op, naar de beschrijving van Ibn Abi 'Osaibi'a in zijn zoeven genoemd werk. Op zijne voordracht volgde eene van M. *de Goeje*, directeur der Leidsche bibliotheek. Deze bracht eene verhandeling ten gehoor, waarin hij het geloof van de heidenen van Harran uiteenzette en hunne verbreiding besprak. Ook noemde hij eenige van hunne werken en eigenaardigheden en somde een aantal van hunne dichters op, bijv. Aboe Ishaq al-Sabi en Honain ibn Qorra den Medicus. Vervolgens stapte hij van dit onderwerp af om uiteen te zetten, welke filosofen en geneeskundigen de Mohammedaansche Arabieren hadden opgeleverd. Hij noemde ongeveer 50 hunner bij name, met vermelding hunner verdiensten en van de zuiverheid hunner denkbeelden.

Toen hij ging zitten, spanden de handen alle krachten in met het klappen van tevredenheid. Ik wendde mij toen tot M. Oppert, den Franschman, en zeide tot hem: „Breng mijnen groet over aan M. *Renan* „te Parijs en deel hem mede, dat de rede van Prof. „de Goeje ons volkomen voldoende is om hem te „weerleggen”. (Hij heeft immers eene verhandeling geschreven, waarin hij ontkent, dat ook maar één Arabier iets tot de filosofie of wijsbegeerte zou hebben bijgedragen ¹⁾). Toen zeide een Engelsch geleerde, met

1) Onze Sjaich bedoelt hier Renan's in druk verschenen voordracht: „l'Islamisme et la Science”, welke van Mohammedaansche zijde in een

name *Dr. Tien*, in antwoord op mijne opmerking, ongeveer het volgende: „Alleen hij, wiens gezicht „verblind is, kan de wetenschappelijke verdiensten „der Arabieren ontkennen. Immers geheel Europa, „in weerwil van zijn vooruitgang op wetenschappe- „lijk gebied en zijn ijver en krachtsinspanning, zou, „al las het voortdurend eene eeuw lang, niet in staat „zijn, zich van de Arabische filosofen in Spanje „alleen op de hoogte te stellen — om niet te gewa- „gen van die van het Oosten. Waren die wijsgeeren „er niet geweest, zoo zouden wij geheel onbekend „zijn met de wetenschappen der ouden. Neen wij, „wij hebben nooit opgehouden en zullen niet ophou- „den uit alle Arabische oudheden, als: beschreven „steen en beenderen, aardewerk of leder, de geschie- „denis en zeldzame en nuttige zaken te bestudeeren. „Maar het best is, M. Renan niet eens te weder- „leggen, daar hij met opzet de waarheid loochent en „zich tegen de waarneming der feiten verhardt, zoo- „als iemand die, uit lust tot tegenspraak, zou ont- „kennen dat de zon licht geeft. Bovendien, de ge- „zindheid van alle hier aanwezigen streeft naar een- „stemmigheid en samenwerking onder het mensche- „lijk geslacht, ook bij verschil van gebruiken en

Arabisch geschrift bestreden is. Men begrijpt, dat ons Arabisch congres- lid Renan's geschrift slechts hoogstens uit de tweede hand kent, en men beschouwe dus ook zijne boutade als grootendeels gericht tegen den *onderstelden*, niet den werkelijken inhoud dier brochure.*

„godsdiensten, terwijl daarentegen M. Renan den „staf (der eendracht) wenscht te verbreken, totdat „er niets van heel blijft”.

Nu stond *M. Houtsma*, adjunct-directeur der Leid-
sche boekerij, op en hield eene schoone rede, waarin
hij aantoonde hoezeer de wetenschappen onder de
dynastieën der Seldjoeken en Boejidenvorsten bloeiden.
Hoe zij het waren, die den kring der Arabische we-
tenschappen verruimden en haar vaste grondslagen
gaven. Hij somde een aantal geleerden op, wier op-
komst men dankt aan de liefde dezer vorstenhuizen
voor de wetenschap. Hierop liet hij volgen dat deze
geleerden de voortreffelijken bij uitnemendheid waren,
wier gelijken men tot den huidigen dag vergeefs zocht.
Voorts zeide de spreker: „zonder deze edele Seld-
„joeken en Boejidensultans en hunnen ijver in het
„ontplooiën van de vaan der beschaving, zouden die
„geleerden niet in staat zijn geweest deze boeken te
„schrijven. Geen Arabisch of Perzisch boek vinden wij,
„dat uitstekend is in zijne soort of er staat in den aanhef
„bij voorbeeld geschreven: Het bevel, of ook: de uitnoo-
„diging om dit samen te stellen is uitgegaan van N. N.,
„den Seldjoekschen of Boejidischen vorst of wezier”.
Hij betoogde verder dat het de vorsten zijn, die geleer-
den kweeken en dat de menschen gewoonlijk hunne
koningen navolgen. Zoo, wanneer een koning slechts
tijd heeft voor spel, muziek en zang, dan gaat het
volk eveneens zich op allerlei wijzen toelagen op

zaken, die de zinnen streelen, en zij zullen muziek-instrumenten uitvinden, welker geluid hun aangenaam is. Is de vorst een liefhebber van sterrenkunde dan zullen er in zijnen tijd astronomen op staan. Is hij verzot op schaakspel of *nerd* (ongeveer ons trictrac), dan zullen onder zijne regeering de spelers velen zijn. — Wat nu de Seldjoeken- en Boejidensultans betreft, zij hebben boven de overige wereld verdiensten, die geen ander bereikt, want: Hun bood men goede en slechte wetenschappen, beiden, — Maar kenners alleen weten ware van valsche munt te onderscheiden!

Met deze toespraak eindigde de zesde zitting. Wij werden nog tegen den volgenden morgen uitgenodigd tot een feest, dat men ons te Amsterdam, de hoofdstad van het Koninkrijk Holland, bereidde. Wij gingen elk naar zijn huis en kwamen den volgenden dag (13 September) 's morgens te 9 ure aan het station bijeen. De Koninklijke trein, die voor ons in gereedheid was gebracht, voerde ons, zonder onderweg te stoppen, in een uur naar Amsterdam. De Overheid had gezorgd, dat er stoombooten gereed lagen om door de kanalen, die de stad doorsnijden, te varen. In elke stoomboot nam een groep van geleerden plaats; de stoomers gleden nu over den rug van het water, een wonderbaar kronkelenden weg beschrijvend. Nu eens gingen zij onder bruggen door, dan voeren zij langs markten, terwijl wij al die schoone tooneelen aanschouwden. In deze geheele

stad zijn namelijk de wegen met grachten en kanalen doorsneden; zoodat het is alsof de stad alleen aan de boorden dier kanalen is gebouwd, terwijl de rest van den bodem, zonder huizen of woningen, alleen tuinen en uitspanningsplaatsen bevat.

Wij kwamen eindelijk aan de Universeele Tentoonstelling en verlustigden ons tot 's namiddags in het zien van de gewrochten der wereld; wonderen kregen wij te zien. Vervolgens gingen de congresleden naar het Stadhuis, waar de Stedelijke autoriteiten hen in officiël gewaad ontvingen; hier dronk men op den Koning van Holland. Wij keerden per spoorweg naar Leiden terug, waar wij bij zonsondergang aankwamen. Den avond en den nacht brachten wij zonder verdere samenkomsten of wetenschappelijke onderzoekingen door, maar namen de rust tot hoofdkussen en de eenzaamheid tot deken; en zoo bleef het tot den morgen.

Nu was ons bekend gemaakt, dat men Vrijdag 's morgens te 9 ure vergaderen zou op de gewone plaats. Toen wij tot deze, zevende, zitting bijeengekomen waren, trad als eerste spreker op de geleerde reiziger *Dr. Carlo Landberg*, de Zweed, die in zijne voordracht bewijs gaf van de verhevenheid van zijn streven. Hij betoogde namelijk de hooge beteekenis van de vulgair-Arabische taal des dagelijkschen levens. Het was hoog noodig, zeide hij, daarover gegevens te verzamelen en die te boek te

stellen. Hij verzocht de geëerde Vergadering, geleerden naar alle landen, waar men Arabisch spreekt, te zenden, met de opdracht om daar de vulgaire taal uit den mond des volks op te vangen en op schrift te brengen, juist zooals zij uitgesproken wordt, zonder wijziging of verandering. Immers, het komt slechts aan op den zin, dien de woorden hebben in het spraakgebruik van hen, die zich er van bedienen. Reeds Djahiz was van oordeel, dat die welsprekendheid, die de zielen treft, bestaat in de overeenstemming van het gesprokene woord met de eischen van het oogenblik, zonder daarbij te letten op de inachtneming der grammaticale regelen ¹⁾. Daarom behooren dan ook de volkszangen en liederen, die men in Beneden- en Opper-Egypte, in Jemen, Hidjaz en 'Iraq hoort ²⁾, tot de populaire welsprekendheid; hieruit leert men den aard des volks en zijn spraakgebruik in elk tijdperk kennen. De ouden plachten in hunne geschiedkundige werken te gewagen van vorsten, van gewichtige oorlogen en veldslagen; het leven, de gebruiken en de taal des volks keurden zij hunner aandacht niet waard. Zoo komt het, dat ons de

1) Reeds in anecdoten, die ruim $\frac{1}{2}$ eeuw na Mohammed spelen, vindt men de *natuurlijke* taal als het hoogere, naast en tegenover de *gemaakte* gesteld. De beroemde rebbellenslager Haddjadj drukte zijne bewondering voor de gevatte antwoorden van Mälik ibn Basjier aldus uit: „Bij Allah, „dit is natuurlijke taal, geen gemaakte taal!” (Wallähi häda 'lkaläm al-matboe', lä 'lkaläm almasnoe'). 'Iqd alfaried I: 150.

2) De schrijver noemt hier de namen van enkele soorten dier gedichten.

toestanden der oude volkeren in dit opzicht nu onbekend zijn; zelfs hetgeen slechts eene eeuw achter ons ligt, kunnen wij alleen door gissing uit het verband der feiten bij benadering bepalen.

Bij deze onzekerheid nu zijn de geleerden het eens over de vraag, in welken tijd de zuivere Arabische taal verbasterd is en of ten tijde van den Profeet (Allah schenke hem zegen en vrede!) alle Arabieren klassiek spraken, dan wel sommigen klassiek en anderen vulgair; of zij misschien de uitgangen der woorden zonder klinkers uitspraken, zooals wij dat in de dialecten der ^ʿAneze- eu Sjammar-Bedowienen opmerkten bij gelegenheid van onze reis door hun gebied. Bij sommige Arabieren, bijvoorbeeld die van Hidjaz en Opper-Egypte, hebben wij van de letter Qaf eene uitspraak gehoord, die het midden houdt tusschen Qaf en Kaf; anderen, als die van Syrië en een deel van Egypte, spreken haar als Hamza uit. Sterk is het verschil in uitspraak der letter Dad, welke de Egyptenaren enz. als een emphatische Dāl, anderen daarentegen als Zā uitspreken, zonder dat wij weten, wie het bij het rechte eind hebben. Belangrijk zou het zijn te weten, of de verbastering plotseling in de Arabische spreektaal is ingedrongen, dan wel allengs in verschillende tijdperken.

Men beweert wel is waar, dat de jongste, latere Arabieren, wier taal men als model mag aanhalen, Bassjar ibn Bord en zijne tijdgenooten waren, maar

aan dit oordeel ken ik geene waarde toe; want ook na hem zijn er velen onder de latere Arabieren geweest, wier taal uitnemend klassiek was en uit wier gedichten blijkt, dat zij grooter taalkenners waren dan Ferazdaq, Djerier en Bassjar; bijvoorbeeld: 'Alī ibn al-Djahm, Moslim ibn al-Walied, Aboe Nowas enz.

Ook weten wij niet van welke zijde het bederf in de zuivere taal gekomen is: van Jemen, door het drukke verkeer met de Indiërs, — van 'Iraq, door den omgang met de Perzen, — van de Egyptische Arabieren, door hun samenwonen met de Kopten, — van Syrië door de nabijheid van het Byzantijnsche Rijk, dan wel of die afwijkingen van ouds op Arabisch gebied voorkwamen en reeds vóór den Islam bestonden. Evenmin is het ons bekend, of de geleerden onder hen zich de klassieke taal door studie moesten eigen maken, dan of deze hun als eene natuurlijke gave was, de taal, die zij aan moeders schoot leerden spreken. Dit alles noopt mij hen, die de wetenschap liefhebben, te verzoeken mij te ondersteunen in de uitvoering van mijn plan, om namelijk de thans bestaande vulgair-Arabische dialecten en hun naar gewesten verschillend spraakgebruik te bestudeeren en de resultaten dier studie op schrift te brengen. Toen hij aldus zijne toespraak geeindigd had, en ging zitten, waren aller oogen op hem gericht, aller tongen riepen: „labbaika”¹⁾,

1) Men zie boven pag 15, noot.

aller handen klapten ten teeken van bereidwilligheid.

Aller dankbaarheid en blijdschap werd door den Voorzitter aldus vertolkt: „Wij erkennen gaarne, „hoeveel de wetenschap U verplicht is wegens uwe „nuttige geschriften en wij beschouwen U als iemand, „die een nieuw studievak heeft geïnaugureerd en tot „voordeel van velen ingevoerd.”

Toen stond *M. Barbier de Meynard*, de Franschman, op (hij behoort tot het puikje der geleerden) en toonde in eene redevoering de dwaling aan van de Syriërs en de anderen, die met hen in den waan verkeerden, dat bij den Rooden Heuvel het graf van den Profeet van Allah: Moesa ¹⁾ (vrede zij over hem!) zou zijn. Hij deelde de aangaande Moesa's graf bestaande overlevering met den noodigen commentaar mede, zette uiteen, waar men den heuvel in kwestie werkelijk heeft te zoeken en betoogde, dat de profeet Moesa nooit aan de plaats, die men thans daarvoor houdt, is gekomen, al wordt dit ook door vele ongeletterden beweerd.

Toen ging hij zitten en *M. Ethé*, de Duitscher, stond op om eene verhandeling voor te lezen over de hooge waarde van het boek „*Kalila en Dimnah*”, wegens de vele daarin vervatte nuttige lessen; waarom het dan ook, in weerwil van zijn hoogen ouderdom, in alle talen is vertaald.

1) Mozes.

Nu volgde *M. Klaar (Cler)* uit de stad Kalloe ¹⁾ met eene voordracht over het Oostersch (Arabische) schrift. Hij onderzocht, wanneer dit was ontstaan en in welken tijd de overgang van het Koefische schrift tot dezen schriftvorm had plaats gegrepen, en sprak over de soorten van dit schrift en de elementen, waaruit het bestaat. Een aantal van de beroemdste oude kalligraphen somde hij op en weerlegde de bewering van den auteur der Bibliographie: Kasif al-Zonoon en van Isma'iel Haqqi in zijn Roeh al-Bajan, dat 'Alī ibn Moqla voor het eerst dit schrift voor het Koefische in de plaats gesteld zou hebben. Hij betoogde, dat het Arabische schrift overoud is; „want”, zeide hij, „in Hauran heeft men eenen steen gevonden, gedateerd van 150 jaren voor den Islam, die met „dit Arabische, niet met Koefisch schrift beschreven „is. Eveneens vond men bij de opgravingen van Fajjoem in Egypte een aantal brieven, gewisseld tussen tijdgenooten van den Godsgezant, waarvan „sommige op papyrus, met zulk Arabisch schrift geschreven”. Met deze voordracht eindigde ook de zevende zitting.

Te twee ure 's namiddags had de achtste plaats. Hier was *M. Haupt*, de Duitscher, de eerste spreker; hij besprak in zijne redevoering de geschiedenis van Nimrod den Kanaäniet. Deze had hij, volgens zijne

1) Vermoedelijk is hier de heer Clermont-Ganneau bedoeld, die twee verhandelingen over Semitische epigraphiek aan het Congres heeft voorgelegd.

mededeeling, opgedolven uit de oudheden, die men in het land van Babel ondekt heeft — niet uit de van verzinself en leugens wemelende historische werken. Hij verwekte uitgelaten vreugde door zijne merkwaardige mededeelingen.

Het woord was daarna aan *M. Müller*, den Oostenrijker, die eene studie voordroeg over het lidwoord in de taal der Sabeërs, die vroeger in Jemen woonden. Ook besprak hij de Himjaritische taal, den aard en de samenstelling harer letters en hare punten van overeenkomst met, zoowel als hare afwijkingen van de gewone Arabische taal, waarop hij zijne rede eindigde en ging zitten.

Onder de aanwezigen bevond zich ook *Mr. Brünnow*, de Amerikaan; hij had eene door hem geschrevene verhandeling bij zich over de geschiedenis der Moslimsche Charidjieten, die hij evenwel niet voor de aanwezigen voordroeg. In bedoeld opstel verdedigt hij de Charidjieten en spreekt aldus: „Indien wij de zaken „onbevooroordeeld beschouwen, blijkt ons dat de Charidjieten gelijk hebben, dat hunne richting met de „Overleveringen van Mohammed (Allah schenke hem „zegen en vrede!) overeenkomt. Hunne staatkunde „gelijkt het meest op (de beslissing der zaken door) „gemeenschappelijke beraadslaging, op de Republiek; „de denkbeelden van ‘Alī, ‘Amr ibn al-‘Ās, Abd al-„Malik ibn Merwan, Haddjadj, Obaidallah ibn Zijad, „Mohallab ibn Abī Sofra en andere tegenstanders der

„Charidjieten daarentegen vertoonen neiging tot tyrannie, tot het zich verwerven van heerschappij en „de vestiging eener erfelijke dynastie”.

Hetgeen de juistheid van de meening der Charidjieten bewijst, was volgens hem, dat zij den dood gering achtten waar het de verdediging van hunne overtuiging gold, dat zij zich met zeldzamen moed en ongehoorde energie in gevaren begaven. Dit werd nog bevestigd door de eischen, welke zij aan hunne aanvoerders stelden; immers kozen zij alleen de verstandigen en voortreffelijken, stelden zij slechts godvruchtigen, vromen en dapperen aan, zonder in het minst zelfzuchtige bedoelingen na te jagen. Hij noemde achtereenvolgens de namen van eenige Charidjitische aanvoerders en dichters, als: Qatari ibn al-Fodja'a, Nedjda, Nafi' ibn al-Azraq (een der overlevertaars der zeven leeswijzen van den Qoran), Aboe Bilal Mirdas, Sjauqab al-Sjaibani, Aboe Hamza al-Sjari enz. en vermeldde hunne daden en zangen als getuigenissen van hunne edele bedoelingen. „Menschen”, zeide hij, „van wie dit alles geldt, hebben aanspraak op lof en bewondering”. Toen eindigde hij zijne mededeeling en ging zitten (*sic*).

Op dit oogenblik werden ons uitnodigingsbiljetten uitgereikt tot een feestmaal, dat tegen zonsondergang aan de tafel van den Koning van Holland gegeven zou worden. Ieder ging nu in zijn huis de noodige rust nemen. Op het aangewezen uur kwamen wij

weder samen in de groote zaal, waar de openingszitting gehouden was. Hier vonden wij de tafel, waarvan eene teekening op de uitnoodigingskaarten stond, aangericht. Op elken stoel om dien disch stond de naam van dengene, voor wien hij bestemd was, zoodat iedereen dadelijk zijne plaats wist. De spijzen en dranken werden nu opgedragen; ook deze stonden één voor één met name op die kaarten vermeld, opdat iedereen zou weten, wat hem voorgezet werd en slechts nemen, wat hem aanstond.

In deze vergadering hingen de vlaggen van alle dynastieën, van wier onderdanen hier een tegenwoordig was; elke groep van geleerden zat onder de vlag harer dynastie. Onder de vlag der Othmanen was slechts één persoon ¹⁾); de vlaggen der dynastieën, die hier geen vertegenwoordiger hadden, waren opgerold.

Toen de genoodigden goed en wel aan tafel gezeten waren, werd de bel geluid om aandacht te verzoeken. De Minister van Binnenlandsche Zaken besteeg den *mimbar* en hield eene rede, waarvan de inhoud deze was: „De Koning van Holland heeft „zooeven een telegram gezonden, waarin Hij U Zijne „vreugde te kennen geeft over deze uitnemende „menkomst. Al is Hij lichamelijk verre van U, Hij „is geestelijk tegenwoordig en ziet als het ware ieder „Uwer afzonderlijk”. Allen stonden nu op en dronken op de gezondheid van den Koning, waarbij elk

1) Hiermede is natuurlijk Sjaich Amien zelf bedoeld.

met zijn glas even zachtkens tegen dat van zijn vis-à-vis stootte, — een teeken, naar Europeesch gebruik, van vriendschap en oprechte genegenheid. Later nam de Minister van Binnenlandsche Zaken weder het woord en zeide: „Ik heb den Koning te„legraphisch bericht gezonden, dat Gij op Zijne ge„zondheid uwe glazen geledigd hebt en Hij antwoordt „nu per telegraaf, dat Hij een glas zal drinken op „het welzijn Uwer vergadering en Uwe onderlinge „vriendschap”.

Vervolgens stond een ander spreker op, wiens rede hierop neerkwam, dat Oost-Indië vóór 10 dagen door eene groote ramp getroffen was: een der eilanden was verzwolgen, waarbij ongeveer 50000 zielen omgekomen waren. Nu verzocht de spreker de aanwezigen om mede te werken ter leniging van die ramp. Ieder gaf naar zijn vermogen en het bedrag der toen bijeengebrachte som was ongeveer 1000 gulden.

Nog allerlei andere sprekers volgden elkander op, allen om de Hollandsche Regeering dank te zeggen voor Haren edelen ijver voor, en Hare groote belangstelling in de wetenschap en de geleerden. Aldus liep deze inderdaad onbeschrijfelijk schoone Koninklijke maaltijd af. Ongeveer twee uren hadden wij ermede doorgebracht, naar de Europeesche gewoonte van lang te tafelen.

Wij begaven ons nu allen naar huis, na alvorens nog eene uitnoodiging te hebben ontvangen tot een feestmaal, dat M. de Goeje, directeur der Leidsche

bibliotheek, Zaterdag 15 September te 12 ure zou geven. Op den bepaalden tijd kwamen wij te zijnen huize bijeen. De uitnoodiging was tot een gedeelte der geleerden beperkt; wij bleven daar tot den afloop. Toen stonden wij op om ons ter vergadering te begeven; nu zou namelijk de negende en laatste zitting plaats hebben ¹⁾). De eerste, die hier het woord voerde, was *M. Müller* de Oostenrijker; hij besprak het groote belang en de hooge noodzakelijkheid van de Arabische genealogie. „Immers”, zeide hij, „het is onmogelijk de gedichten der oude Arabieren, hunne geschiedenis, hunne oorlogen, hunne roemruchtige daden te begrijpen, wanneer men niet eerst op de hoogte is van hunne genealogie, hunne stammen en geslachten”. Daarom houdt hij zich bezig met eene uitgave van de *Djazirat al-‘Arab* van al-Hamdani en wil hij naderhand een aantal „djamhara’s” uitgeven, als de *Djamhara* van Kalbi, die van al-Sam‘ani, die van Ibn Hazm al-Zahiri, van Aboe ‘l-Chattab al-Qorasji, van Ibn Nafi‘ en anderen.

Hij besloot hiermede zijne toespraak, waarop *M. Halévy*, de Franschman, ons bezig hield met de inscriptiën van ‘Ad en Thamoed, die in Arabië ontdekt zijn. Hij beschreef de vormen harer letters en

1) Men zal opmerken, dat Sjaich Amien een paar wetenschappelijke voordrachten, die hij in zijn verslag van de vroegere zittingen had overgeslagen, bij vergissing in de slotzitting plaatst; van deze laatste schijnt hem slechts eene flauwe herinnering te zijn bijgebleven, daar hij de sluitingsrede van Prof. Kuenen geheel vergeet.

noemde de steenen en monumenten, waarop men ze gevonden heeft, deels in Jemen, deels in het land Midian.

Na deze mededeeling nam *M. de Goeje* het woord, om nogmaals met nadruk en met instemming van alle Europeesche geleerden te herhalen, hetgeen hij vroeger had gezegd omtrent de noodzakelijkheid van het uitleenen der boeken, die zich in Europeesche bibliotheken bevinden, ten algemeenen nutte. „De „wetenschappen,” zeide hij, „kunnen slechts dan „den weg der beschaving banen, wanneer de boeken „gemakkelijk te leen verkregen en van de eene plaats „naar de andere overgebracht kunnen worden en wanneer men hunne prijzen zoo laag stelt, dat niemand „buiten staat is, ze aan te schaffen.” Daarop sprak hij sterk afkeurend over alle regeeringen, die in- en uitvoerrechten heffen van boeken; „want dit strijdt „tegen de beschaving en staat de verbreiding der „ontwikkeling in den weg. Zoo bevorderen zulke „belastingen het tegenovergestelde van hetgeen de „academiën en wetenschappelijke inrichtingen bedoe- „len. Eene regeering, die de boeken met belastin- „gen bezwaart en zich alzoo beijvert om hunne ver- „spreiding onmogelijk te maken, is dus gelijk eene „vrouw, die haar eigen weefsel, als het vast in el- „kander zit, uiteenrafelt ¹⁾.”

1) Amien (want de hier vertaalde philippica is *zijn* werk) bedoelt dus, dat zulke regeeringen met de eene hand (door het heffen der genoemde belastingen) afbreken, wat zij met de andere (door de stichting van academiën enz.) hebben opgebouwd.

Bibliothek der
Deutschen
Morgenländischen
Gesellschaft

Aldus besloot hij zijne toespraak en begon nu met de andere geleerden van gedachten te wisselen over de bepaling der plaats, waar men over drie jaren zou bijeenkomen. Men kwam met algemeene stemmen overeen om het zevende Congres te Weenen, de hoofdstad van Oostenrijk, te houden. Hiermee liep de zitting af; de leden gaven elkander den afscheidsgroet en gingen uiteen om weldra naar hunne woonplaatsen terug te keeren; ieder ging zijn weg en aanvaardde de reis om rust te zoeken. . . . het heengaan was aller welsprekende tolk — van heimwee naar eigen land en volk. Zoo was het besluit van dit wetenschappelijk Congres.

Voordat ik echter mijne mededeelingen dienaangaande besluit, wil ik U nog een merkwaardig feit mededeelen. Des Woensdags werd o. a. gehandeld over de Hieroglyphentaal en de Egyptische monumenten of antiquiteiten. Bij die gelegenheid hield *M. Eisenlohr*, de Duitscher, eene voordracht, waarin hij de eigenaardigheden der oude Egyptische taal beschreef en den lof van het Egyptische volk verkondigde. Hij toonde aan, hoe uit hunne monumenten de bewijzen te voorschijn zijn gebracht voor hunne vaardigheid in alle kunsten en wetenschappen in een tijd, toen de wereld nog in de blindheid der onkunde verkeerde en de volken in onwetendheid voortleefden; eene vaardigheid, zoo groot, dat de Europeanen tot den huidigen dag het geheim van sommige hunner

kunsten nog niet ontdekt hebben. Ook prees hij in schoone bewoordingen de thans over Egypte regeerende familie, de nakomelingen van den bewoner van het Paradijs: Mohammed 'Ali Pasja, daar dit Vorstenhuis de wegen tot het bestudeeren dier monumenten geëffend heeft; want zonder Hunne hulp zouden de Europeanen het hierin niet tot de thans bereikte hoogte gebracht hebben. Daar deze redevoering mijne volkomen instemming wegdroeg, stelde ik er prijs op, U haren inhoud mede te deelen, al bewoog zij zich eigenlijk buiten mijn gebied.

Ook mag het wel met nadruk onder de aandacht gebracht worden, dat wij in het Oosten het doen en laten der bewoners van Europa, de wetenschappen, die zij beoefenen, de boeken, die zij op godsdienstig zoowel als wetenschappelijk gebied uitgeven, veel te weinig kennen. Zoo trof ik onder hen lieden aan, die zich bezighouden met de studie der Hanafitische school, en verschillende beroemde werken der geleerden, die tot deze school behooren, zijn in Europa gedrukt, bijv. de Commentaar van Qodoeri, verschillende Fetwa-verzamelingen, de Talwieh over de „grondslagen der plichtenleer” enz.; — anderen beoefenen de Sjafitische school en van de boeken hierover is o. a. de Tanbieh van Aboe Ishāq al-Sjirāzi op uitnemende wijze gedrukt; — een hunner is begonnen de Waraqāt van den Imām al-Haramain te verklaren. Ook de Sahieh van Bochari, de Qo-

rancommentaar van Baidhawī en andere boeken over de Wet van den Islam zijn in Europa gedrukt. Men vindt daar een geleerde, die met den grootsten ijver genoemden Commentaar in zijne lessen behandelt en, bij de bespreking daarvan met zijne leerlingen zelfs de fijnste détails nauwkeurig onderzoekt; ja één hunner verhaalde mij, dat hij elken dag eene der 30 afdeelingen ¹⁾ van den verheven Qoran uit het hoofd reciteert!

○ Wanneer wij nu afzien van de bedoelingen der Franken (Europeanen) met het drukken van deze boeken, rijst de vraag bij ons op: waar zullen zij die alle verkoopen, daar zij gewoonlijk niet minder dan 500 exemplaren van een boek drukken? Ik, die

1) De Qoran is, behalve in 114 hoofdstukken, nog in 30 ongeveer gelijke afdeelingen verdeeld; het reciteeren van Qoranstukken is voor den Mohammedaan een godsdienstig werk, eene der voornaamste godsdienstoefeningen. Bij feesten en plechtigheden reciteeren vaak eenige geloovigen te zamen den geheelen Qoran, door elk een of meer der genoemde „deelen” (djoz') voor hunne rekening te nemen. Zeer verdienstelijk is het natuurlijk wanneer iemand, gelijk dit door Amien van bedoelden Europeeschen geleerde vermeld wordt, het geregeld elke maand tot eene *chatma* (het opzeggen van de geheele Openbaring) brengt! Dat echter de *meest ontwikkelde* Mohammedanen hierbij meer op het *multum* dan het *multa* letten, meer waarde hechten aan het verstaan der gewijde verzen dan aan het opdreunen, kan men zien uit overleveringen als deze: „Een man zeide tot Ibrahiem al-Nacha'i: ik breng het elke drie dagen tot eene *chatma* van den Qoran!, waarop Ibrahiem antwoordde: Het ware beter, wanneer gij hierover dertig dagen deedt, maar dan ook wist, wat ge reciteert”. (Iqd al-Faried I: 208). Ook zou de profet iemand, die hem vragde of de beoefening van (gewijde) wetenschap zelfs hooger stond dan het reciteeren van den Qoran, geantwoord hebben: „Is dan de Qoran „zonder wetenschap van eenig nut?” (Ghazzālī Ihjā I: 8).

mij nu toch eene reeks van jaren op den boekhandel toelog, heb de meeste daar ginds uitgegeven boeken nooit in het Oosten gezien, noch gehoord, dat zij daar gedrukt zijn.

Waarlijk, ik vrees, wanneer deze ijver in Europa zoo voortduurt, dat men uit alle gewesten de kameelen zal gaan zadelen om alles van daarginds te gaan halen, tot zelfs ten slotte de Mohammedaansche wetgeleerdheid inclus; want als de Franken zich eenmaal op eene wetenschap toeleggen, geven zij die niet weer op, maar duiken in hare zeeën en visschen de parels uit haren bodem. Geen wonder ook, want hunne vorsten beijveren zich om de wegen te banen, hunne geleerden zijn gul met hetgeen zij bezitten, hunne boeken gemakkelijk aan te schaffen of te leenen, hunne landen overvloedig van levensmiddelen voorzien, zoodat hunne gezondheid niets te wenschen overlaat, en er heerscht vrijheid van godsdienst; — aanleidingen genoeg, om de menschen tot zich te trekken.

Zoo Allah wil, zal ik U in eene volgende correspondentie mededeelingen doen omtrent de Arabische handschriften, die in de bibliotheken van geheel Europa bewaard worden en U van elke boekerij afzonderlijk het aantal der daarin aanwezige manuscripten opgeven.

Allah is het, die goeden uitslag verleent en tot Hem keert alles eenmaal weder!

D: De 3530

ULB Halle 3/1
000 893 528

